

Ю.Ю.Курілов, І.В.Данилюк

*«Якщо двері сприйняття чисті,
то речі постають такими,
які вони є – нескінченними»
Вільям Блейк*

НЕСВІДОМЕ ЯК ДЖЕРЕЛО ПІЗНАННЯ ЗЛОЧИНУ

Теоретичною засадою, від якої відштовхується це дослідження, є психологічна теорія походження держави та права. За дослідницький метод обрано науковий психоаналіз. У роботі досліджено несвідоме явище злочину, бунту, держави та влади. На основі результатів дослідження зроблено загальні висновки щодо тем дослідження, основ філософії та науки взагалі.

Ключові слова: раціоналізм, діалектика, метод, пізнання, сприйняття, несвідоме, науковий психоаналіз, психологічна теорія походження держави і права, злочин та кара, воля до влади, Логос.

Теоретической основой, от которой отталкивается это исследование, является психологическая теория происхождения государства и права. Исследовательским методом выбрано научный психоанализ. В работе исследовано бессознательное явление преступления, бунта и государственной власти. На основе результатов исследования сделаны выводы по темам исследования, основам философии и науке вообще.

Ключевые слова: рационализм, диалектика, метод, познание, восприятие, бессознательное, научный психоанализ, психологическая теория происхождения государства и права, преступление и наказание, воля к власти, Логос.

Актуальність теми. Актуальність роботи обумовлена бродінням методичних форм наукового психоаналізу, завдяки якому стало можливим використання цих форм для відновлення досліджень філософії злочину, бунту та держави на новому якісному рівні. В роботі використано синтез методу, який утворився в ході написання самої роботи завдяки існуванню недоліків в філософській науці та її ортодоксальних методах. У відносинах раціоналістичних структур, які своєю наявністю формують наукове сприйняття, нашу увагу передусім викликала необ'єктивність цих відносин у сприйнятті, яка зводить саме пізнання до виду наукового непорозуміння. Парадокс, який руйнує основоположні принципи пізнання, знаходиться, перш за все, у тих видах ортодоксальних методів, які були задіяні для користі чи на благо таких наукових догм та ідей, безумовність яких не могла бути

повноцінно доведеною. Дана робота долає ці недоліки та зображує в собі пізнавальну альтернативу, бо звертається до простих і незаангажованих ідеалізмом основ філософії.

Дух роботи полягає в подоланні проблеми догматизму пізнання, але не заради його заперечення, а заради збереження такої наукової реальності, для якої пізнання є задоволення. Перевага даного підходу полягає в тому, що сама його свідомість є живе і безпосереднє, схоже на те, що застосовується в фактичному житті. Саме дослідження є спробою відобразити тематику через раціоналістичні форми, які зберігають невловимий сенс і ту сутність речей, яка його породжує.

Огляд останніх наукових досліджень та публікацій. Причину виникнення держави, права та суспільства внаслідок психічної діяльності людини помічали як теоретики психології, так і теоретики права. Внаслідок аналізу суміжних досягнень наук про державу та право і психології, на основі підходів останньої сформувалась психологічна теорія походження держави та права. В цій теорії держава та право розглядаються як об'єкт вивчення психології, соціології, політології та філософії. Одним з перших, хто здогадався про психічну причину виникнення державного інституту, був давньоримський політик, юрист та філософ – Марк Туллій Цицерон. Він розглянув народ як духовну та соціальну спільність людей, яка поєднана загальними інтересами та спільними уявленнями про право. Його роботи починали містити зародок тієї окремої теорії, яку згодом розробить Микола Коркун, Лев Петражицький, Зігмундом Фрейд, Габріель Тард та інші. Творець соціально-психологічної теорії походження влади в державі – Микола Коркунов – одним з перших почав наполягати на психологічному підході в аналізі соціуму та зводив історичну закономірність до зовнішнього прояву функціонування колективної духовно-психічної діяльності людини. Окрема розробка психологічної теорії походження держави та права належала правознавцю Льву Петражицькому, для якого зміст явищ міг існувати лише в психіці того, хто вивчає та переживає явище в дану хвилину. Такий погляд він застосовував при аналізі різноманітних явищ права, влади, ідеалу, покарання та інших. Майже містична фігура психології – Зігмунд Фрейд, проникнувши в сферу несвідомого, тобто в засіб психоаналітичних досліджень, поставив під сумнів шаблонне сприйняте психічного явища взагалі. В критиці цивілізації та культури він позначив, що держава утворилась внаслідок поділу суспільства за психологічними ознаками домінування та підкорення. На формування психоло-

гічної теорії також вплинули соціологічні дослідження. Габріель Тард розробив соціологічну теорію походження суспільних інститутів, яку 24 роки не публікував. В своїх дослідженнях приділив увагу вивченню взаємодії людей, як індивідуальних свідомостей, а суспільства – як наслідку цієї взаємодії. На думку Тарда, причиною розвитку суспільства була соціально – комунікаційна діяльність індивідів у формі наслідування (імітації). Також він вивчав інші напрями соціології, відомими роботами є: «Перетворення влади», «Економічна психологія», «Реформа політичної економії», «Порівняльна злочинність», «Філософія покарання», «Сутність мистецтва». Методами порівняння досліджував публіку та натовп.

Як метод пізнання в роботі використано науковий психоаналіз Жака Лакана. В психології обґрунтування цього методу стало можливим внаслідок знайдення Зігмундом Фрейдом можливості сумніву як акту мислення в сфері несвідомого. Для філософії Жак Лакан визначив психоаналіз як неklasичний метод наукової раціональності. Аналізуючи діалектику методу, він встановив, що психоаналіз Зігмунда Фрейда є спадкоємцем раціоналізму Рене Декарта, але який сриймає несвідоме, як область, де можливе існування думки.

Для повноти тематичного огляду використані філософські погляди Фрідріха Ніцше та Федора Достоєвського, як такі, в яких відсутня єдина філософська система, що констатує в них наявність об'єктивності в сприйнятті науково – філософського духу.

Метою роботи є введення несвідомого людини в центр пізнання явища держави. Ця мета головним чином виявляється через метод, для якого завданням є відновити аналіз явища злочину, бунту та державного утворення в контексті психологічної теорії походження держави та права на основі неklasичних концепцій філософії. Даний аналіз містить в собі діалектичний синтез психоаналітичних підходів, для яких явища, як об'єкт пізнання методу, становлять мету – раціональним засобом пояснити несвідому частину явища.

Також одним з основних завдань роботи є конструювання доступної наукової мови, яка відповідає діалектичному викладу, формує сприйняття тематики та повністю розкриває зміст отриманої відповіді.

Несвідоме як центр пізнання злочину. Юридичний досвід, – пише Мішель Фуко, – був первинним для майбутньої психології. Він визначав, що наукова медицина душевних захворювань

складалась саме на основі юридичного досвіду. Тонкі структури психопатологій виявлялись вже в формулюваннях, запропонованих юриспруденцією 17 ст. Аналіз душевних захворювань під впливом раціоналізму правових понять був попередником таких форм раціоналізму, які створив Фрейд. Про цей збіг свідчить і те, що у випадку юридичного процесу слідства над злочинцем, як і у випадку психоаналітичного дослідження психічного розладу, вивчається така раціоналістична основа цих об'єктів, яка є спільною як для структури злочину, так і для структури психічного відхилення. Цим спільним об'єктом пізнання є причина, мотив і мета.

В область епістемології психоаналітичного знання Фрейдом була введена Едипова проблематика, що започаткувало активне використання міфологічної проблематики в межах психоаналітичного раціоналізму. В фрейдистському психоаналізі міфологія розглядалась під суто психосексуальним кутом зору, бо її використання було орієнтоване на вузьку сферу наукового знання. Але якщо вивести едипову проблематику з фрейдистського раціоналізму та поставити її на основу знання, в якому психосексуальне та культурне явище розглядається спільно, то едипова проблематика становитиме основу і злочинної проблематики взагалі, як такої, яка причину свого культурного значення містить в несвідомому психосексуальному, бо при першому розгляді Едип є типовим прикладом злочину масштабу культури. Але психосексуальний і культурологічний підхід в цій ситуації не є відірваними поняттями від юридичного підходу, бо очевидним є факт, що формування психічних розладів (манія, нав'язливі ідеї) зумовлює усвідомлення індивідом припущення забороненої думки як проступку. Це підводить до того, що психічний розлад або його відсутність та уявлення про злочин в рівні його дозволеності формуються якщо не однаковими, то дуже пересічними між собою засобами психічної взаємодії.

Фрейд запозичив Едипа з області, де міф залишає межу ілюзії та починає становити центральну силу мислення для психоаналітичного раціоналізму. Сама наявність образу Едипа не була випадковою для психоаналітичного знання, і щоб зрозуміти причину цієї не випадковості, необхідно повністю взяти до уваги значення цього міфу всередині тієї культури, яка його сформувала. Грецька культура, будучи досить бідною на враження, взяла за звичку створювати такого міфічного героя, значення дій якого коливалось би в розриві між священним досягненням і вищого роду злочинцем. Бродіння грецького розуму після «Прометея»

мало знову народити таку історію злочину, яка вразила б його самого. І вже в «Едіпі» сцена грецького театру розкрила глядачеві нову безодню думки, центр спрямованості якої мимоволі змістив погляд глядача з героя всередину самого ж себе. Фрейдистський раціоналізм є продовжувачем тієї ж онтології думки, яка присутня в грецькій трагедії, обидва напрями, відштовхуючись від теми злочину окреслили питання – «що є людина і що змушує її це робити?», яке в своєму остаточному мисленні потрапило в сферу жорсткої відповіді для самого ж розуму того, хто запитує.

Життя нашого часу теж насичене прикладами злочинів, для яких психосексуальна проблематика строго пересікається з культурологією самого злочину. Серійний вбивця – маніяк в громадському сприйнятті вже далекий від звичайного злочинця, який переступив закон. Образ маніяка в силу того, що став об'єктом вивчення, встиг закріпити для себе статус феноменального злочинця, який навіть завоював свого шанувальника в кіномистецтві. Свідомість маніяка не вивчається єдино для цього явища системою науки або напрямом, частіше ця тема досліджується криміналістикою, юриспруденцією та психологією окремо, і як тільки будь-який з цих напрямів у спробі зробити висновки поверхнево торкається формулювання класифікацій серійного вбивці, то для даної науки настає повна раціоналістична дезорієнтація. Крім того, сама тема серійного маніяка створюючи раціоналістичне протиріччя також ставить під сумнів раціоналістичні методи пізнання, але при цьому не нівелює самим знанням. Явище серійного вбивці залишає для раціоналізму багато маяків, які повинні будуть використовуватися при необхідності, але вже тим видом передбачуваної науки про свідомість, яка створить себе через примітивні форми раціонального прояву та в результаті призведе до правильної постановки питання у вивченні явища серійного маніяка.

Взагалі поняття «серійний вбивця» стало використовуватись у другій половині ХХ століття, автором якого є Роберт Ресслер. Вперше цей термін був застосований до американського вбивці Теодора Банді, який, до речі, був успішним юристом й самостійно захищав себе у суді. Широко відомим термін став після справи Девіда Берковіца, якого газети називали «serial killer» або «serial murderer». Термін «серійне вбивство» має побічний сенс, який його сформував – серійні вбивства нагадують нескінченні серіали по телебаченню, які змушують глядача з нетерпінням чекати кожного наступного епізоду, як маніяк чекає наступного вбивства.

Щоб глибше зрозуміти несвідоме серійного вбивці, необхідно звернутися до архетипічних образів язичницької демонології. Релігії та вірування містять уявлення про демонів та злих духів. Язичницькі упирі та вурдалаки, можливо, є тими сформованими містифікаціями архаїчності серійного вбивці, вірування в якого потрапило до кола звички. Не є вільною від серійних вбивць і грецька міфологія. Припускаємо, що образ мінотавра у лабіринті символізує ізоляцію особи серійного вбивці царського походження, а сам лабіринт символізує його несвідоме та деструкцію. За цим міфом, раз в 9 років до лабіринту привозили 7 молодих дівчат та хлопців, окрім 14 жертв в 9 років в лабіринт також кидали злочинців або засуджених до страти. Страчення злочинців мінотавром говорить про соціалізацію його нахилів, які були перетворені у державну функцію покарання. Вплив мав і створений культ людини – бика. Вселяючи небачений жах та викликаючи прихильництво, такий культ виконував роль ядерної бомби, був фактором стримування та релігії страху, яка є одним із первинних засобів становлення диктаторської влади.

Серійного вбивцю у державному масштабі можна побачити на прикладі Івана Грозного, який ще в ранньому віці «віддавав диким розвагам», ганяючи з ватагою молодиків по московських вулицях і розтоптуючи кіньми перехожих. Ще тоді майбутній цар почав відчувати захват від влади в можливості здійснювати будь – які форми насильства і не мати для цього перешкод. Розпаду його свідомості були характерні манії та галюцинаційне світосприйняття, підкріплюване жахом релігійного апокаліпсису. Його несвідоме частково близька культурі злочинів Едипа, бо невдовзі після воєнних поразок Іван закричав у своєму замку: «Я вбив сина!». Карамзін писав про часи Грозного наступне: «Видовище дивне, навіки достопам'ятне для найвіддаленіших нащадків, для народів і володарів землі; разючий доказ, наскільки тиранство принижує душу, засліплює розум привидами страху, мертвить сили государя та держави!». Приклади влади на чолі із деструктивною особою фіксують властивість держави та права вбирати в себе свідомість цієї особи, перетин межі коли інститут держави сам стає серійним вбивцею. Інститут держави сьогодення не втратив деяких ознак зловісності форм інституту держави з культом Мінотавра, бо і сьогодні в деяких державах застосовується смертна кара. Цікавою є реакція суспільства на злочини серійного вбивці, нерідко чутно про бажання пересічних громадян зробити з маніяком те, що робив він з жертвами. Виходить, що суспільству в цілому на рівні підсвідомості характерні ті ж

потяги, що і серійному вбивці, але суспільству необхідний лише привід для цих потягів, яким і стає особа серійного вбивці, в якому вони бачать можливість зробити з ним те, що він робив з жертвами, на цьому кордоні суспільного зв'язку жертва та кат міняються місцями. Явище самосуду може лише прикритися позицією справедливості. Відмінність звичайного громадянина від серійного вбивці в тому, що для першого ці потяги є чимось жахливим, витісненим, а для останнього вони набувають пріоритетного значення. Держава у цьому питанні не відстає від пересічного громадянина. Усе, що вона може запропонувати злочинцю, то це вчинити над ним виправданий правом злочин: або спричинення смерті, або довічне обмеження волі. Саме в покаранні функція держави набуває того ж культу мінотавра, відмінністю стає те, що деструктивне в державі є досить обмеженим і має свою реалізацію тільки в певному контексті. Таким чином стає питання того, що є гуманним. «Злочин та кара» – проблематика відкрита ще Достоевським. На перший погляд злочин та кара становлять дуалізм протилежних понять. Але покарання не є протилежністю злочину, покарання лише одна із форм злочину. Саме це і стає центром внутрішнього конфлікту літературного героя у Федора Достоевського – Родіона Раскольнікова, в корені прізвища якого зашифроване «раскол» містить філософську проблему поза межами страждання одної свідомості.

Від початку свого існування людина стає залежною від природи та стихії. Необхідність вижити активно вплинула на психічне змінення людини, еволюція людини була одночасно фрустрацією культури. На становлення психічних субстанцій людини вплинули повсюдні напади навколишнього середовища та насилля з боку собі подібних індивідумів. Біль, хвороби та смерть, підсилюючи розуміння своїм травматичним досвідом, примушували людину активно використовувати свій психічний потенціал та вчитися у самої себе. Подолання себе та зовнішнього середовища на основі сімейних(общинних) цінностей та психосексуальних стосунків призвело до розвитку та появи культурного суспільства, для якого пізніше висотою налагодження стане держава.

В потенційній стародавній державі формується структура ієрархії психічних відносин. Серед загальної маси потенційно підкорених, які налаштовані на ведення економії та різного роду господарств, за різних умов виділяється психічна група індивідів з ознаками потенційних підкорювачів, психічний стан яких спрямований на агресивні та організовані дії стосовно здо-

буття благ та використання умов. Індивіди групи підкорювачів спочатку існуючи розрізнено, але, визнаючи за необхідне своє об'єднання, проходять шлях групового систематичного або хаотичного формування. Психічний лідер найчастіше формується всередині одної із груп підкорювачів або потрапляє до неї ззовні вже як сформований лідер. В процесі протистояння одні групи підкорювачів поглинають інші, утворюють союзи або в подальшому в силу визначення території функціонування співіснують в стані періодичної протидії. Психічний лідер внаслідок застосування якостей своєї індивідуальної волі довершує формування єдиної групи сили, чим і закінчує формування ієрархії відносин на території потенційної держави.

Насилля для древньої групи підкорювачів є одним з перших засобів захоплення блага. Отримання блага, як мета групи, у процесі визначення періодичності його отримання (дань) стає причиною подальшого існування сили групи. Оволодіння предметами цінності та позначення свого психологічного стану як статусу для певної території є основним мотивуючим фактором діяльності групи підкорювачів. Також мотивом для активізації дій підкорювачів могли стати як зовнішні умови, які загрожували статичності існування їх психічного стану з благом, так і внутрішні – індивідуальна мета та воля психічного лідера до нового, ще більшого придбання впливу. Лідер у процесі обґрунтування необхідності досягнення його мети обдаровував групу потенційних підкорювачів цінними матеріальними речами або обіцяв їм здобуття ще більше коштовностей в ході їх захоплення. Також мотивом активності групи було надання такої ідеї чи приводу, які могли обґрунтувати необхідність дії. Особиста агресія і харизма також були неабияким фактором впливу лідера на групу підкорювачів. В разі ж непокори групи лідеру його окремим засобом впливу ставала погроза або застосування насилля до самої групи підкорювачів, яке згодом в силу ефективності поширилося і на групу підкорених. Те, що архаїчна людина заради здобуття впливу почала масово знищувати собі подібного частково пояснює теорія насильства як погляд на виникнення влади, яка пізніше стане державною.

Становлення будь – якої культури та організованої форми державності відбувалось внаслідок усвідомлення людиною смерті. Постійне споглядання смерті одноплемінників для общини стає первинним джерелом створення культу. Смерть у процесі сакралізації свого значення набула релігійної цінності, яка в бажанні бути наділеною постійністю своєї відповіді зводилась у до-

гму. В процесі суспільних змін догма, зазвичай, втрачала свою цінність, а суспільна розхитаність могла зовсім знищити її. В умовах руйнування суспільних пріоритетів значення для індивіду набувала ідея бунту. В історії ця ідея пов'язується з різними формами зворушень в суспільстві, але які б форми вираження ця ідея не мала, виникає вона там, де руйнується значення однієї цінності та встановлюється факт існування іншої. Можливість «іншої» цінності завжди передбачала для певного виду суб'єктів усвідомлення факту права бути, а бунт як процес ставав переходом від встановлення цього факту права до його набуття. Відношення бунту до сфери, яка його формує, є опосередкованим, бо бунт, з'являючись в умовах відсутності віри (в сформовану цінність), завжди спрямований проти згоди з усвідомленням смерті та становить потяг до життя. «Я бунтую, а отже, ми живі», – висловлюється Альбер Камю в затвердженні цього потягу в «Людині, яка бунтує».

В психологічній теорії походження держави лідер, група підкорювачів та підкорені становлять основу ієрархічних відносин. В застосування до цієї моделі теорії бунту очевидним стає те, що психічний лідер та група потенційних підкорювачів древності, на відміну від підкорених, більш наділені жагою до життя (Еросу) та бунту. Лідер та підкорюючі в бунті здобували блага та свободу від них. Але, усвідомлюючи тимчасовість здобутого, вони визнавали необхідність його легітимізації. В цій необхідності у лідера та підкорювачів виявлялась воля до держави, як до більш статичної та чіткої форми свободи. Але підсвідомий мотив прагнення постійності свободи від блага міститься в прагненні свободи від смерті. Бунт як потяг до життя та заперечення смерті створював державу як удавану форму прикриття своєї ж свідомості бунту.

Воля до державної влади бунтуючих проти різних форм смерті є одною із форм волі до влади взагалі. У Ніцше влада стає засобом вічного становлення волі, а отже, і вічного становлення бунту, потягу до життя. Але у Достоевського вічне становлення бунту на прикладі Родіона Раскольнікова виявляється вічною помилкою, ідея бунту та суспільства у його персонажа стає ідеєю загального злочину з натяком на суспільне благо, яке у процесі свого досягнення поступово робить злочинця та суспільство своїм заручником, а саме благо – тягарем. Гуманізм метафізичного бунту Достоевського базується на чіткому розмежуванні його помилок і правил. Якщо подібне розмежування застосувати до процесу становлення держави, то з'ясується, що держава ба-

зуючись на запереченні факту злочину, як частини свого становлення, сприймає всю повноту його культурного значення, що виявляє у відмінності сприйняття злочину і культурного досягнення метафізичну єдність природи цих явищ. Отже, держава у привласненні собі культурних досягнень злочину відокремлює його від себе і зміщує в попередню форму свого становлення, в область бунту, яка в подальшому сама визнається злочином. Держава як суб'єкт затверджує своє право існувати на основі метафізичної смерті волі об'єкта. Невідповідність мети та засобу реалізації державної волі ставить під сумнів державну раціональність, бо розкриває наявність розколу між структурами ідеалів держави та її реальної волі.

Висновки. Використання наукового психоаналізу у вивченні явищ розкриває їх раціоналізм з тієї точки зору, яка вільна від понятійного примусу. У психологічній теорії походження держави пріоритетом вивчення є несвідома психологія людини середині суспільного явища. Присутність негативної діалектики в аналізі констатує наявність критичного, як основного підходу в сприйнятті, який ставить під сумнів явище і знаходить його в імпульсах несвідомого.

Психоаналіз є тим діалектичним методом, який може об'єднувати в собі різні філософські винаходи. Психоаналіз як ідея-основа здатен генерувати інші ідеї, як вихідні. Об'єктами ідейної генерації можуть бути як загальні ідеї філософії, так і політичні вчення та ідеї на основі їх науково-філософського аналізу в порівнянні з державним раціоналізмом як перспективою. При цьому психоаналітична концепція як ідея філософії є не тільки методом, але і тенденцією, яка щоразу вбирає в себе всі необхідні якості, щоб стати процесом пізнання. Розвиток ідей на основі їх аналізу є близьким даному підходу, бо ідеї також є областю фантазії. Думка, яка визначає структури та їхні відносини в методі, існує як невідоме в сфері несвідомого, як Х. Однією з задач підходу є розкриття цієї думки Х, з аналогією математичного рівняння, яке є обґрунтовуванням будь – якого питання філософії.

Але кінцеве розв'язання питання нашої роботи знаходиться в необхідності повернутися до грецької традиції філософії та виділити Геракліта Ефеського і поняття «Логос», введене ним. У відтворенні грецької діалектики важливим є те, що вона не була в справжньому сенсі мистецтвом сперечатися, а була, радше таким мистецтвом говорити, в якій могла проявитися течія активної думки, її шлях та розвиток, де діалектик – учасник стає

діалектиком спостерігачем волі Логосу, подібного вогню, який вмить запалюється та розвиває смисловий шум. Діалектика – не є більшою за відчуття, сумірного силі Логосу, який хаотично опановує діалектикою і так само непередбачувано зникає.

Зігмунд Фрейд не випадково виділяв закономірності в незв'язному потоці слів істерії, а Жак Лакан взагалі зазначив, що несвідоме структуровано мовою і становить слова своєю розв'язкою. Психоаналітичний підхід пізнання є традиційним виразником повноти гераклітівського Логосу, як неklasичної філософської системи, що руйнує кордони протилежного, як область науки, яка створює третій шлях між матеріалізмом та ідеалізмом, пізнання за їх межами. Вертаючись до грецької традиції взаємозв'язку протилежностей, необхідно зазначити, що протилежності є, мабуть, найбільшою містифікацією філософії і науки взагалі. Наше уявлення про протилежності базується на наявності бачимості існування двох дуально відмінних речей, які насправді тотожні, із тією лише складністю, що становлять одну річ, яка знаходиться в двох місцях одночасно. Тому, психоаналітичний Логос створює систему, в якій Космос, протиставлений Хаосу виявляється тотожним з ним, що ідея осяжна в бажанні, а наука мислиться поезією. Бо речі тільки спочатку бачаться як матерія і містерія, розгадка яких лежить в межі психоаналітичного логосу, бо психоаналіз і є Логосом – дійсним вирішенням протиріч людини і науки, мислення й відчуття, справжнім розв'язанням конфлікту матерії і містерії. Він – вирішення загадки філософської науки. І він знає про те, що він є цим вирішенням.

Список використаних джерел

1. Достоевский Федор. Преступление и наказание / Ф.Достоевский. – СПб.: Азбука, Азбука Аттикус, 2011. – 672 с.
2. Фрейд З. Введение в психоанализ / Зигмунд Фрейд. – СПб.: Издательская группа «Азбука Классика», 2010. – 480 с.
3. Фрейд З.. Психология масс и анализ человеческого «Я» / Зигмунд Фрейд. – СПб.: Азбука, Азбука – Аттикус, 2011. – 192 с.
4. Наумова К. Психоаналіз Ж. Лакана як сучасна діалектична концепція: дисертація. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/psikhoanaliz-zh-lakana-kak-sovremennaya-dialekticheskaya-kontseptsiya>
5. Ницше Ф. Воля к власти: Опыт переоценки всехценностей / Фридрих Ницше. – СПб.: Азбука, Азбука – Аттикус, 2011. – 448 с.
6. Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки / Фридрих Ницше. – СПб.: Азбука – классика, 2007. – 208 с.

7. Фуко М. История безумия в классическую эпоху / Мишель Фуко. – М.: АСТ МОСКВА, 2010. – 698, (6) с.
8. Альбер Камю. Бунтующий человек. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://lib.ru/INPROZ/KAMU/chelowe_k_buntuyushij.txt

Theoretical principles this research is based on is the psychological theory of the origin of the state and law. Scientific psychoanalysis in chosen as the research method. In this work the unconscious of phenomenon of crime, rebellion, state and power is explored. Based on the survey results in this work there been have made general conclusions about subject of the research, the philosophy and science in general.

Keywords: Rationalism, dialectic, method, cognition, perception, unconscious, scientific psychoanalysis, psychological theory of the origin of the state and law, crime and punishment, the will to power, the Logos.

Отримано: 14.09.2012 р.

УДК 159.922.7:004

Н.В.Кіщук

Психологічні аспекти розробки педагогічних програмних засобів для розвитку просторової орієнтації молодших школярів

У статті охарактеризовано психологічні особливості розвитку навичок просторової орієнтації молодших школярів. Визначено вимоги до педагогічних програмних засобів, спрямованих на розвиток цих навичок із урахуванням психологічних механізмів та динаміки психічного розвитку учнів. Описано системи вправ, які можна використати при розробці таких програмних продуктів. Сформульовані у роботі психологічні вимоги до педагогічних програмних засобів та запропоновані системи вправ можуть бути використані для розробки комп'ютерних розвиваючих програм, які сприяють вдосконаленню просторової орієнтації молодших школярів.

Ключові слова: просторова орієнтація, просторові уявлення, педагогічні програмні засоби.

В статье охарактеризованы психологические особенности развития навыков пространственной ориентации младших школьников.